

George Enescu și familia muzicienilor Marsick

Irina Nițu

REZUMAT – Articolul aduce în prim-plan documente interesante din arhiva celebrei familii de muzicieni belgieni Marsick. Martin-Pierre Marsick a fost profesorul de vioară al lui George Enescu la Conservatorul din Paris. Astăzi, în arhiva familiei, se regăsesc o serie de documente ce atestă legătura muzicianului român atât cu fostul său profesor, cât și cu nepotul acestuia – Armand, cu care a fost coleg de studii la Paris. Postate online, dar și oferite personal de Jacques Marsick – la rândul său, descendent al lui Armand Marsick, împreună cu permisiunea de a le cerceta, prezenta și utiliza în scopuri academice, studiul prezintă câteva scrisori olografe, fotografiile, programe de concert și diverse alte documente ce alătură numele lui George Enescu de cele ale membrilor familiei Marsick.
Keywords: Enescu, familia Marsick, vioară, concert, comemorare.

1. Introducere

Recent, am avut privilegiul de a-l cunoaște pe Jacques Marsick, istoric de formație, descendentul lui Martin-Pierre Marsick, fostul profesor de vioară al lui George Enescu de la Conservatorul din Paris.

Jacques Marsick mi-a prezentat numeroase documente din arhiva familiei sale precum scrisori, fotografiile, articole de presă, programe de sală, însemnări olografe ce fac referire la George Enescu, cvasi-necunoscute, despre care s-au scris prea puține rânduri în muzicologia românească¹. Ele pot constitui sursa unor capitole centrate în jurul a două personalități din familia Marsick: Martin-Pierre (1847-1924) și Armand (1877-1959),

---

I. Nițu
Muzeul Național „George Enescu”
București, România
email: irina.nitu@georgeenescu.ro

¹ Jacques Marsick a corespondat multă vreme cu regretatul jurnalist Victor Eskenazy (1950-2019) și i-a prezentat acestuia documentele la care facem referire. Ziaristul a publicat în *Suplimentul de cultură* două articole ce prezintă pe scurt documentele primite de la J. Marsick. În afara unui alt articol, al subsemnatei, din *Actualitatea muzicală*, nr. 2/2024, nu par să existe până în prezent alte referiri scrise la documentele din colecția lui J. Marsick.

primul – violonist concertist, profesor de vioară, iar cel de-al doilea – coleg cu George Enescu la același conservator parizian.

Am sistematizat, deci, documentele pentru a ilustra pe de-o parte, legătura statornică a discipolului cu profesorul său, iar pe de alta – cea cu nepotul acestuia, Armand Marsick, apropiat ca vârstă și prieten al muzicianul român. Am alăturat documentelor inedite din colecția Marsick alte câteva, din arhiva Muzeului Național „George Enescu”, respectiv Arhivele Naționale ale Franței, pentru a completa cu detalii o pagină importantă de istorie a muzicii universale.

2. George Enescu și Martin-Pierre Marsick

În *Amintirile* sale, (interviuri acordate criticul muzical Bernard Gavoty pentru Radiodifuziunea franceză și ulterior revizuite și publicate de acesta cu acordul autorului), George Enescu nota câteva impresii despre profesorii săi de la Viena și Paris. De aici aflăm că studiile pariziene nu l-au impresionat la fel de mult ca cele pe care tocmai le absolvise. Până și vechea clădire a Conservatorului era catalogată drept *prăfuită*...² Totuși, marile sale succese au debutat în capitala Franței, devenită ulterior patria sa adoptivă. Student al Conservatorului din Paris în perioada 1896-1899, George Enescu a fost repartizat la clasa de vioară a profesorului Martin-Pierre Marsick.

Compozitor, violonist virtuoz cu numeroase prezențe scenice în Europa și America, profesor de vioară renumit, a îndrumat instrumentiști deveniți celebri, printre care Carl Flesch și Jacques Thibaud. În convorbirile cu Bernard Gavoty, George Enescu sintetiza atât amintiri despre profesorul său, cât și evoluția violonistică proprie la Conservatorul din Paris:

Fig. 1. Fotografie Martin-Pierre Marsick (colecția J.

---

² Gavoty, *Amintirile lui George Enescu / Les Souvenirs de Georges Enesco*, 117.

Acest profesor excelent, cu o mare reputație, îi urmase, în 1892, lui Eugène Sauzay. M-a învățat să cânt mai bine la vioară și să cunosc anumite opere. Dinspre partea mea, nu i-am dat toate satisfacțiile pe care le-a așteptat de la mine, în sensul că mi-a trebuit ceva timp să obțin primul meu premiu. Mai întâi, în primul an, calitatea mea de străin mi-a interzis să particip la concursuri. În anul al doilea, un accident nu m-a lăsat să o fac. Cu puțin timp înainte de perioada concursurilor, îmi luasem obiceiul să lucrez până seara târziu, pe balconul camerei mele. Era timp frumos, studiam un pic, visam mult, era un lux, recunosc... Într-o seară, fapt prozaic, se rupe scaunul și-mi prinde degetul sub el, simt o durere ascuțită. Cu un deget strivit, nici vorbă să mai concurez. [...] În anul al treilea, niciun accident, dar am o mare grijă: aceea de a fi autorul Poemei Române, care, cântată la Concertele Colonne, obținuse un oarecare succes: profesorii și criticii mei deveniseră, fără îndoială, suspicioși. Eram, se pare, un spirit subversiv, un elev primejdios: mă luaseră la ochi! Concurez cu Concertul 29 de Viotti. L-am cântat bine? Nu mai știu, dar mă îndoiesc [...]. Mi se decernează, totuși, premiul al doilea – ca să-mi amintească aventura cu Poema Română – să mă facă să sufăr definitiv. [...] În anul următor – adică în 1899 – obțin un frumos premiu întâi, în unanimitate, tocmai cu Allegro-ul din Concertul în si minor de Saint-Saëns. Sunt uns mare violonist, și asta fără să am pe cineva care să mă fi susținut!³

Arhivele Naționale ale Franței păstrează o condică a instituției în care sunt notate, în perioada 1896-1899, aprecierile profesorului M.-P. Marsick vis-à-vis de interpretarea elevilor săi în cadrul unor examene de vioară, susținute inclusiv de George Enescu:

<i>Classe de violon</i>	Clasa de vioară
<i>M. Marsick, professeur</i>	M. Marsick, professeur
<i>ENESCOU⁴ 14 ans et 4 mois 1ère année d'études</i>	ENESCOU 14 ani și 4 luni, primul an de studii
<i>6 janvier 1897</i>	6 ianuarie 1897
<i>ENESCOU 15 ans et 4 mois</i>	ENESCOU, 15 ani și 4 luni
<i>Chacone de Bach</i>	Ciaccona de Bach
<i>L'un des plus brillants sujets (élèves), obligé de manquer son examen par suite d'un accident à la main gauche. L'enfant est désespéré et son professeur désolé.</i>	Unul dintre cei mai buni elevi, absentează motivat de la examen din cauza unui accident la mâna stângă. Copilul este disperat, iar profesorul său, dezolat.
<i>Jedi 20 janvier 1898</i>	Joi, 20 ianuarie 1898
<i>ENESCOU 16 ans et 4 mois</i>	ENESCOU, 16 ani și 4 luni
<i>Andante et Final du 3ème concerto de Saint-Saëns</i>	Andante și Final din Concertul al III-lea de Saint-Saëns
<i>Cet élève possède au plus haut degré toutes les qualités qui font les plus grands virtuoses. Sonorité, justesse, mécanismes, grand style.</i>	Acest elev posedă la cel mai înalt nivel toate calitățile marilor virtuozii. Sonoritate, acuratețe, tehnică, stil.

³ Gavoty, *Amintirile lui George Enescu*, 133, 135, 137.

⁴ Ortografia (greșită) este cea originală, dar se referă la George Enescu. Vezi https://www.siv.archives-nationales.culture.gouv.fr/siv/IR/Fran_IR_054954, accesată la 9.01.2024.

Mercredi 14 juin 1899
ENESCOU, deuxième prix en 1898, 17 ans et 9 mois
4ème année d'études
1er concerto en fa dièse mineur Wienawski
Élève de plus en plus brillant! Progressant toujours!
Suffisamment connu de toute la direction du
*conservatoire pour qu'il soit utile de faire son éloge.*⁵

Miercuri, 14 iunie 1899
ENESCOU, premiul II în 1898, 17 ani și 9 luni, anul
IV de studii
Concertul nr. 1 de Wieniawski
Elev din ce în ce mai strălucit! Progresează mereu!
Bine cunoscut întregii conduceri a Conservatorului
astfel încât este firesc să fie elogiut.

Din însemnările profesorului M.-P. Marsick rezultă clar evoluția tânărului violonist prin prisma repertoriului prezentat în examenele de vioară de-a lungul celor patru ani de studii la Conservatorul din Paris. Este menționat celebrul accident de la mâna stângă ce l-a determinat să lipsească de la examenul din anul II, precum și „disperarea elevului”, respectiv „părerea de rău” a profesorului său. În notițele referitoare la ultimii doi ani de studii se regăsesc însă cele mai elogioase calificative, măgulitoare pentru un student de 16-17 ani! Deși nu este menționată în documentul de mai sus, câștigarea *Premiului I* de vioară la examenul de absolvire a Conservatorului în data de 24 iulie 1899 a constituit încununarea tuturor succeselor anterioare, moment marcat inclusiv de un dar special, celebra vioară *Bernardel*, inscripționată cu numele său, primită din partea instituției absolvite.

3. Pagini de corespondență: trei scrisori George Enescu către M.-P. Marsick

Peste ani, tânărul Enescu devenise un interpret cunoscut. Cu prilejul unuia dintre recitalurile sale, îi scria lui M.-P. Marsick o scrisoare prin care îi oferea acestuia o invitație în preziua celui susținut la Sala Gaveau din Paris, în data de 16 februarie 1922:

(26 Rue de Clichy,
Ce 15 Février 1922

Mon cher maître,
Monsieur Pohl m'ayant divulgué votre
adresse je me permets de vous envoyer une carte pour
demain soir. Peut-être cela vous amènera-t-il
d'entendre votre vieil élève et admirateur.

Georges Enesco.

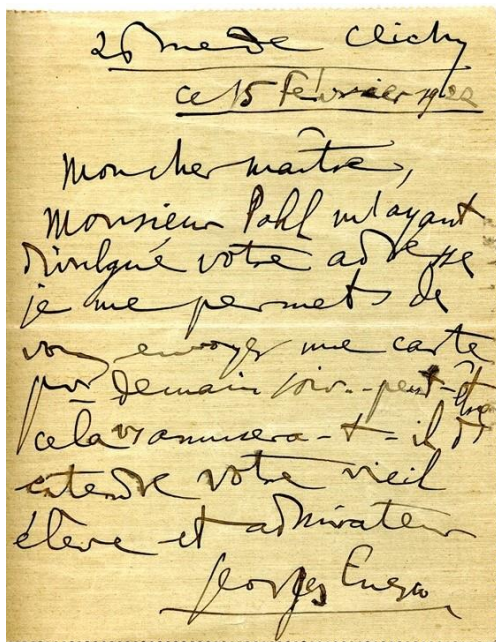
(26 Rue de Clichy,
15 februarie 1922

Dragul meu Maestru,
Aflând adresa D-voastră de la Domnul Pohl,
îmi permit să vă trimit un bilet de concert pentru
mâine seară. Poate vă va amuza să-l ascultați pe
vârstnicul D-voastră elev și admirator,

George Enescu.

---

⁵ Însemnările și linkul spre documentele din Arhivele Naționale ale Franței mi-au fost puse la dispoziție tot de Jacques Marsick.

26 me de Clichy
ce 15 februarie 1922

Mon cher maître,
Monsieur Pohl m'ayant
divulgué votre adresse
je me permets de
vous envoyer me carte
pour demain soir - peut-être
cela vous amusera-t-il
et je vous prie d'agréer
votre dévoué et admirateur
George Enescu

Fig. 2. Scrisoare George Enescu, 15 februarie 1922 (Colecția J. Marsick)

Se observă din aceste rânduri atât dorința muzicianului de a fi *ascultat* de către fostul său profesor (a cărei adresă de la Paris s-a străduit să o afle), precum și admirația pe care o purta acestuia. Cu toate că M.-P. Marsick nu figura printre îndrumătorii săi preferați, legătura păstrată de-a lungul timpului denotă un real respect.

Câteva zile mai târziu, la 20 februarie 1922, G. Enescu mulțumea profesorului său pentru o scrisoare primită, în care, cel mai probabil, era felicitat pentru succesele sale interpretative:

LE GRAND HOTEL MODERNE DE LA PAIX
& DES AMBASSADEURS RÉUNIS, TARBES
Tarbes, 20 Février 1922

LE GRAND HOTEL MODERNE DE LA PAIX
& DES AMBASSADEURS RÉUNIS, TARBES
Tarbes, 20 februarie 1922

*Merci, mon bon maître, pour que vous
m'écrivez de formidablement flatteur... Dès que je
serai à Paris pour quelques jours je me permettrai
d'aller vous voir.*

Vă mulțumesc, bune Maestru, pentru scrisoarea
elogioasă... Imediat ce voi fi la Paris pentru câteva zile
îmi voi permite să vin să vă văd.

*Votre admirateur fidèle et reconnaissant,
Georges Enesco.*

Al D-voastră admirator fidel și recunoscător,
George Enescu.

(Paris, 26 rue de Clichy)

(Paris, 26 rue de Clichy)

Deducem de aici înfiriparea corespondenței dintre cei doi muzicieni. Chiar dacă nu suntem în posesia mesajului trimis de M.-P. Marsick, din cel al muzicianului român rezultă clar că profesorul său îi răspunsese, și încă în termeni admirativi, ce-l determinau, probabil, să-i mulțumească acestuia, prin intermediul unei vizite personale.

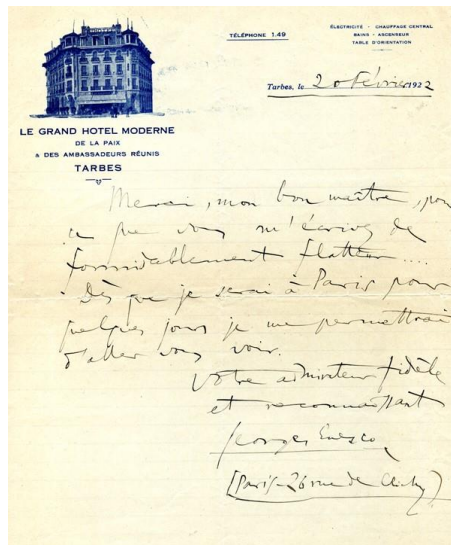

Fig. 3. Scrisoare George Enescu, 20 februarie 1922 (Colecția J. Marsick)

George Enescu se afla în plină activitate concertistică la începutul anului 1922. În prima săptămână a lunii februarie era în Spania, unde a cântat cu pianistul Marcel Ciampi. Reîntors la Paris, interpreta *Concertul* de Saint-Saëns la Conservator în

12 februarie sub bagheta lui Philippe Gaubert, iar cinci zile mai târziu călătorea la Toulouse și Bordeaux pentru alte două evenimente muzicale. Așadar, în data de 20 februarie, George Enescu era găzduit la Hotelul „Moderne” din Tarbes (oraș în Franța, în apropierea Toulouse-ului). De aici, îi mulțumea lui M.-P. Marsick pentru scrisoarea primită și îi promitea o vizită imediat ce se va fi întors la Paris.

Tot din anul 1922 datează o a treia scrisoare din colecția lui J. Marsick, scrisă de George Enescu și adresată fostului său profesor de vioară. Datată 5 iunie, a fost trimisă lui M.-P. Marsick de la Sinaia, România. Cele trei pagini conțin informații prețioase: prezența muzicianului în inima Carpaților, loc în care s-a retras pentru a compune, data ultimului său recital de la Paris dinaintea plecării în țara sa natală – 6 aprilie, sau contactul cu dl. Charotte – membru al unei vechi familii de lutieri din Mirecourt, cu care ar fi trebuit să se întâlnească pentru a încerca o vioară. Rezultă și faptul că a trimis prin intermediul impresarului său invitații la concertul evocat, dar că n-a avut onoarea de a-și revedea profesorul cu prilejul aceluia eveniment – sunt detalii surprinse în scrisoarea pusă la dispoziție:

18 Strada Viitor Sinaia România
(Paris, 26 Rue de Clichy
Ce 5 Juin 1922)

Mon bon maître,

C'est après bien des détours que votre lettre m'a rejoint au cœur des Carpathes où je me suis retiré avec mes partitions. Hélas! Il s'en est fallu de quelques jours pour que j'aie la satisfaction de vous avoir dit aurevoir avant mon départ. J'ai quitté Paris la 10 avril après mon dernier récital du 6 pour lequel je vous avais faite envoyer 2 places réservées. Les avez-vous jamais reçues? Comme je n'ai pas eu la joie de vous y voir, je présume qu'elles ont été égarées... ou pas envoyées du tout par mon agent! Et cependant les instructions étaient précises, je vous en donne ma parole d'honneur! Il ne me reste maintenant que là patienter jusqu'à la saison prochaine, au moment de ma rentrée à Paris, pour aller vous voir et essayer le violon de Monsieur Charotte auquel je vous prie de bien vouloir transmettre mes plus cordiaux remerciements. En attendant, croyez bien toujours, mon cher maître, à ma fidèle et affectueuse admiration.

Georges Enesco

18 Strada Viitor Sinaia România
(Paris, 26 rue de Clichy)
5 iunie 1922

Bunul meu Maestru,

După multe ocoluri, în această după-amiază, scrisoarea D-voastră a ajuns la mine, în inima Carpaților, unde m-am retras cu partiturile mele. Păcat! Ar mai fi fost nevoie de câteva zile pentru a avea satisfacția să vă spun la revedere înainte de a pleca. Am fugit din Paris la 10 aprilie, după ultimul meu recital de pe 6, pentru care v-am trimis două locuri rezervate. Le-ați primit cumva? Cum n-am avut bucuria să vă văd acolo, bănuiesc că s-au rătăcit... sau nu v-au fost trimise de loc de impresarul meu. Și totuși, instrucțiunile au fost precise, vă dau cuvântul meu de onoare! Acum nu rămâne decât să avem răbdare până în stagiunea viitoare, când voi reveni la Paris pentru a veni să vă văd și să încerc vioara D-lui Charotte, căruia vă rog să-i transmiteți mulțumirile mele cele mai cordiale. Până atunci vă rog să credeți, dragul meu Maestru, în admirația mea fidelă și afectuoasă,

George Enescu

18 strada Vitor-Linaia-Romania
(Paris - 26 rue de Clichy)
le 5 Juin 1922

Mon bon maître,
C'est après bien des détours
que votre lettre m'a
rejoint au coin des
Carpathes où je me suis
retiré avec mes partitions.
Hélas! il s'en est fallu
de quelques jours que j'aie
la satisfaction de vous avoir
dit au revoir avant mon
départ. J'ai quitté Paris
le 10 avril après mon dernier

répétal de 6 jours lequel je
vous avais fait envoyer 2
places réservées. Les avez-
vous jamais reçues? Comme
je n'ai pas eu la joie
de vous y voir, je présume
qu'elles ont été égarées... ou
pas envoyées du tout par
mon agent! Et cependant
les instructions étaient
précises, je voyais en outre
ma parole d'honneur!

Il ne me reste maintenant
qu'à patienter jusqu'à la
saison prochaine, au moment
de ma rentrée à Paris, pour
aller vous voir et essayer le
violon de Monsieur Charotte
auquel je vous prie de bien
vouloir transmettre mes
plus cordiaux remerciements.
En attendant croyez bien
toujours, mon cher maître, à
ma fidèle et affectueuse
admiration.

George Enescu

Fig. 4 a, b. Scrisoare George Enescu, 5 iunie 1922 (Colecția J. Marsick)

Sunt fapte evocate direct de muzicianul român, iar scrisorile olografe și semnăturile acestuia la finalul lor le conferă autenticitate. Toate cele trei documente ilustrează o relație de colaborare profesor-elev ce a datat mult timp după absolvirea studiilor celui din urmă. Altfel spus, corespondența încă relevă detalii semnificative referitoare la viața lui George Enescu. Iar respectul și prețuirea lui față de fostul său profesor de vioară, M.-P. Marsick, pot fi astfel probate, ele fiind menționate în finalul fiecărei scrisori.

4. Un eveniment comemorativ – Jupille 1933

De-a lungul timpului s-a perpetuat impresia unei incompatibilități dintre maestru și discipol, însă există anumite dovezi ce pot clătina aceste presupunții. Cunoaștem *Cvintetul cu pian* de George Enescu, manuscris definitivat la Paris, în anul 1896, ce conține pe pagina de titlu următoarea dedicație: „*À mon cher Maître Marsick*”.

Alte documente semnificative, aflate atât în colecția Marsick, cât și în arhiva Muzeului Național „George Enescu”, de o reală valoare memorială, conturează o nouă dovadă a stimei purtată de Enescu fostului său îndrumător. Toate se referă la comemorarea din anul 1933 a lui Martin-Pierre Marsick, stins din viață în 1924, la Paris. Nepotul acestuia, Armand, compozitor și violonist, prieten cu George Enescu și fost coleg cu acesta la Conservatorul din Paris, a organizat, în colaborare cu Societatea de Muzicologie din Liège, un eveniment de mare amploare în memoria unchiului său. Cu acea ocazie s-a instalat și o plăcuță comemorativă pe casa natală a lui M.-P. Marsick din Jupille-sur-Meuse, dar evenimentul central l-a constituit concertul la care au participat trei dintre foștii elevi ai celui comemorat: Carl Flesch, Jacques Thibaud și George Enescu! În ciuda agendelor încărcate, ei s-au reunit în data de 4 iunie 1933 pentru a onora invitația lui Armand Marsick și pentru a omagia personalitatea ilustrului lor profesor. În colecția lui Jacques Marsick se păstrează inclusiv scrisoarea lui George Enescu prin care răspundea solicitării lui Armand, la 10 aprilie 1933:

*Paris – 26 Rue de Clichy
Ce 10 Avril 1933*

*Mon cher ami,
Excuse ma réponse tardive: je rentre seulement des Etats-Unis, et il m'a fallu 2 jours pour avoir les éclaircissements au sujet d'un cours que je fais à Paris ce printemps.*

En voici les dates et entre temps j'aurai des concerts en province ou à l'étranger pendant une partie de Juin encore, au sujet desquels je vous prierai d'écrire à mon agent, M. Félix Brunetière (firme Boquel) 69 Bd. de Clichy, Paris. Il vous donnera toutes les dates de concerts et aussi celles dont je pourrai disposer pour la

*Paris – 26 Rue de Clichy,
10 aprilie 1933*

Dragul meu prieten,
Iartă-mi răspunsul întârziat: tocmai m-am întors din Statele Unite și am avut nevoie de două zile pentru a mă lămuri asupra unui curs pe care îl dau în primăvara aceasta la Paris.

Pentru date – căci între timp voi avea concerte în provincie și în străinătate în decursul lunii iunie – vă rog să îi scrieți impresarului meu, Dl. Félix Brunetière (firma Boquel) 69, Bd. de Clichy, Paris. El vă va oferi datele tuturor concertelor și, de asemenea, cele de care voi putea dispune pentru

*manifestation que vous projetez et à laquelle je
collaborerai avec une pieuse joie.*

*Croyez, mon cher Marsick, à mes sentiments
fidèlement amicaux.*

Georges Enesco

manifestarea pe care o proiectați și la care voi
colabora cu o bucurie pioasă.

Dragul meu Marsick, te rog să primești
expresia sentimentelor mele fidele de prietenie.

George Enescu

Nu știm în ce măsură norocul ori alegerea deliberată a unei date libere din agenda lui George Enescu a determinat fixarea comemorării la 4 iunie. Cert este faptul că evenimentul a reunit în acea zi trei dintre cei mai mari violoniști ai vremii, iar participarea lor atestă dacă nu atașamentul, cel puțin prețuirea și respectul deosebit pentru cel care le-a fost profesor în timpul studiilor la Conservatorul din Paris.

Programul de sală – alt document regăsit în arhiva familiei – dezvăluie repertoriul interpretat cu acea ocazie: după *Ronde Wallonne* de Joseph Jongen datat 1912, Carl Flesch a fost solistul *Reveriei* de M.-P. Marsick scrisă pentru vioară și orchestră. *Suita melodică* de François Rasse a fost secundată de piesa *Songe* a muzicianului evocat, interpretată de George Enescu. *Triplul concert* de Antonio Vivaldi i-a adus pe scenă pe cei trei foști elevi, iar *Scherzando* pentru vioară și orchestră de M.-P. Marsick l-a avut în prim-plan pe Jacques Thibaud. Este de remarcă că violoniștii s-au aplecat asupra unora dintre multele compoziții concertante semnate de fostul lor profesor și și-au unit forțele într-o creație barocă, conturând un program divers, atractiv pentru public. În încheiere, a figurat compoziția lui Armand Marsick – *Tablouri grecești*. În paranteză, semnalez prezența partiturii *Songe* în biblioteca personală a muzicianului român (astăzi, în Arhiva MNGE), fapt ce demonstrează o dată în plus aplecarea sa asupra compoziției respective.

Semnăturile olografe ale soliștilor completează programul mai sus menționat, la fel cum o fac și fotografiile protagoniștilor surprinși în fața casei lui M.-P. Marsick din Jupille, realizate imediat după inaugurarea plachetei comemorative amplasată pe imobil, în aceeași zi⁶.

Un triplu autograf, regăsit în carnetul Paolei Sampieri (soția lui Armand) relevă exact momentul amintit anterior: „*À Madame Marsick en souvenir de l'inauguration de la plaquette commémorative de son oncle. Jupille, 4/VI/33 Carl Flesch. Très respectueusement, Georges Enesco. En très respectueux souvenir. Jacques Thibaud, Jupille, 4 Juin 1933*” [„Doamnei Marsick, în amintirea inaugurării plachetei comemorative pentru unchiul ei. Jupille, 4/VI/33 Carl Flesch. Cu tot respectul, Georges Enesco. În amintire, cu mult respect, Jacques Thibaud. Jupille, 4 iunie 1933”].

Toate documentele citate sunt interesante și sunt printre puținele cunoscute care grupează cele trei mari nume ale violonisticii secolului 20. Evenimentul de la Jupille a rămas menționat și într-o carte poștală, semnată de aceiași iluștri interpreți, trimisă

---

⁶ Una dintre ele se regăsește într-un articol din presa franceză (autor și publicație necunoscute), semnalat tot de Jacques Marsick, și se intitulează „Trei mari artiști aduc omagiu fostului lor profesor”, reprezentându-i, de la stânga la dreapta, pe George Enescu, Jacques Thibaud și Carl Flesch.

Ninettei Kogălniceanu după concert⁷: „*Ma chère amie, après une Marsick commémoration, les trois élèves qui y ont pris part vous annoncent leurs meilleurs souvenirs. Bimbi (Carl Flesch) Vieille amitié. Jacques Thibaud. Quoi ? Quoi ? Respectueuse amitié de Chou.*” [„Dragă prietenă, după comemorarea lui Marsick, cei trei elevi care au luat parte la ea vă trimit salutări. Bimbi (Carl Flesch). Cu veche prietenie, Jacques Thibaud. Poftim? Poftim? Respectuoasă prietenie din partea lui Chou.”] Adresa destinatarei este notată, olograf, de George Enescu. El trimisese cartea poștală Ninettei, prietena și confidenta sa de-o viață, aflată la București „în grija” Irinei Procopiu (Bulevardul Dacia nr. 11). Iată deci nu doar o colaborare muzicală, ci dovezi palpabile ale unei prietenii de excepție dintre cei trei protagoniști ai evenimentului de la Jupille, dezvăluite din surse cu proveniență diferită.

În Arhiva Muzeului Național „George Enescu” din București se regăsește și un alt obiect ce face referire directă la comemorarea de la Jupille: o plachetă din bronz aurit, semnată de sculptorul belgian Pierre Theunis (1883-1950). Placheta reprezintă alegoric *Muzica*, în stil *Art Nouveau*, redând pe avers un personaj feminin care ține în mâna stângă o harpă, respectiv data și locația evenimentului: „*COMMEMORATION MARTIN MARSICK JUPILLE 4-6-1933*”. Reversul prezintă o scenă alegorică – întâlnirea dintre o lebedă și un șarpe în mijlocul naturii și include dedicația „*À Georges Enesco*”. Obiect unicat, semnat de un artist important al vremii, este astăzi clasat în categoria Tezaur a Patrimoniului Național Mobil.

5. George Enescu și Armand Marsick

Legătura lui George Enescu cu Armand Marsick se reflectă și în alte câteva documente din arhiva familiei. Având prieteni comuni, colegi de la Conservatorul din Paris, ei obișnuiau să își interpreteze propriile creații. Unele și le-au dedicat unii-altora. Printre partiturile păstrate în biblioteca muzicianului român se află și două compoziții semnate Armand Marsick: *Cadence et danse orientales*, respectiv *Sonate* pentru vioară și pian. Ambele prezintă dedicații olografe ale lui Armand către George Enescu, fiind datate 1910 și 1932. Adresându-i-se cu apelativele „*excellent camarade*” sau „*grand violonist*”, Armand destăinuie, prin puținele cuvinte notate pe aceste pagini, o prietenie care s-a menținut de-a lungul a câtorva decenii.

O scrisoare din anul 1910 relevă încercarea lui George Enescu de a organiza, probabil, un concert, obținând promisiunea lui Dimitrie Dinicu (dirijor al Orchestrei Ministerului Instrucțiunii Publice) de a face tot posibilul pentru „prietenu și bunul camarad” al lui G. Enescu. Din același document, aflăm despre invitația lui Armand de a-l avea oaspete pe prietenul său, în Atena, unde i-a propus să-și dirijeze creații proprii: „*Vous êtes*

---

⁷ Semnalată de Ilie Kogălniceanu în volumul *Mărturii despre George Enescu*, 164.

néanmoins plus que gentil de bien vouloir me proposer de diriger mes élucubrations!... Quand je viendrais à Athènes? Sais-je? L'on verra!" Nu cunoaștem cu exactitate urmările acestor planuri de tinerețe; posibil ca ele să nu se fi concretizat vreodată. Dar paginile îngălbenite, notațiile olografe, gândurile pecetluite de semnătura muzicianului român constituie dovezi palpabile ale unei prietenii durabile.

Scrisoarea se regăsește tot în arhiva familiei Marsick și este datată 23 septembrie 1910, luna și anul în care Armand Marsick s-a căsătorit cu soția sa, Paola Sampieri (7 septembrie 1910). Nu avem detalii despre data la care muzicianul român a întâlnit-o pe soția prietenului său. Însă cert este faptul că, douăzeci și trei de ani mai târziu, un desen inedit semnat H. B. Wiener⁸ ilustrându-l pe George Enescu în postură de violonist, conține următorul autograf: „*Pour Madame Armand Marsick, très respectueusement, un vieil ami de son cher mari, Georges Enesco, 1933*” [„Pentru Dna Armand Marsick, cu respect, un vechi prieten al soțului ei, Georges Enesco 1933”]. Iată deci, cum documente disparate completează fragmente din viețile unor personalități ale secolului trecut.

Concluzii

Activitatea muzicianului George Enescu a fost una de excepție, iar corespondența sa dovedește colaborarea cu nenumărate personalități ale vieții culturale din întreaga lume. Arhivele contribuie deseori cu informații semnificative la conturarea unor realități mai mult sau mai puțin cunoscute. În acest sens, accesul la documentele din colecția personală a lui Jacques Marsick a facilitat conștientizarea relațiilor dintre George Enescu și familia fostului său profesor de vioară, Martin-Pierre Marsick, mult mai strânse decât cele presupuse până de curând.

---

⁸ Deși numele celui care a realizat desenul nu pare să aibă o rezonanță deosebită, poate fi interesant de semnalat că același H. B. Wiener l-a immortalizat într-o operă de artă și pe renumitul violonist belgian, Eugène Ysaÿe (1858-1931).

Fig. 5. Violoniștii Jacques Thibaud, Carl Flesch și George Enescu la Jupille, 1933 (colecția J. Marsick)

De asemenea, cercetarea documentelor din arhiva MNGE și cea a descendentului familiei Marsick despre evenimentul care i-a reunit pe cei trei mari violoniști ai vremii, Carl Flesch, Jacques Thibaud și George Enescu la Jupille, cu ocazia comemorării profesorului M.-P. Marsick din 1933 acționează ca un reflector asupra acestei pagini particulare de istorie a muzicii. Programul complet al manifestării, fotografiile cu cei trei mai violoniști în fața casei natale a maestrului lor, precum și notițele olografe ale acestora, scrisorile lui G. Enescu, fotografiile cu Martin-Pierre și Armand Marsick respectiv câteva articole de presă sunt documente prețioase ce dezvăluie amănuntele unei zile aparte din viața unor mari personalități ale vieții muzicale internaționale, nu doar a lui George Enescu. Totodată, ele constituie dovezi ale unui eveniment unic și mărturii vizuale inedite, majoritatea putând fi accesate online (<http://www.marsick.fr/martin/mpmarsick.php?r=1&Largeur=1920&Hauteur=1080>).

Mulțumim, Jacques Marsick, pentru întreaga disponibilitate și accesul nemijlocit la documentele amintite!

Bibliografie

„Conservatoire national supérieur de musique. Registres de rapports des professeurs sur les élèves pour les examens (1842-1925)”. *Archives nationales (France)*. Pierrefitte-sur-Seine: Première édition électronique, 2017. https://www.siv.archives-nationales.culture.gouv.fr/siv/IR/Fran_IR_054954.

- Eskenasy, Victor. „În onoarea lui Martin Marsick: pe urmele unui mare pedagog al viorii și ale lui George Enescu (I). *Suplimentul de cultură* 613 (9 iulie 2018), <https://suplimentuldecultura.ro/23905/scrisoare-pentru-melomani-39/n>.
- Eskenasy, Victor. „Colecția Jacques Marsick: pe urmele unui mare pedagog al viorii și ale lui George Enescu (II)”. *Suplimentul de cultură* 614 (16 iulie 2018), <https://suplimentuldecultura.ro/23987/colectia-jacques-marsick-pe-urmele-unui-mare-pedagog-al-viorii-si-ale-lui-george-enescu-ii/>.
- Gavoty, Bernard. *Amintirile lui George Enescu / Les Souvenirs de Georges Enesco*. București: Editura Curtea Veche, 2016.
- Kogălniceanu, Ilie. *Mărturii despre George Enescu*. București: Editura Minerva/RAI, 1996.
- Nițu, Irina. „Enescu azi în arhive private și colecții online (II)”. *Actualitatea muzicală* 2 (februarie 2024): 5.
- Tardif, Cécile. „Martin-Pierre Marsick (1847-1924)”. November 1998. <http://www.marsick.fr/martin/mpmarsick.php?r=1&Largeur=1920&Hauteur=1080>.

Documente din colecția Jacques Marsick

- Program de concert, Jupille, 4 iunie 1933.
- Scrisoare olografă George Enescu către M.-P. Marsick, 15 februarie 1922.
- Scrisoare olografă George Enescu către M.-P. Marsick, 20 februarie 1922.
- Scrisoare olografă George Enescu către M.-P. Marsick, 5 iunie 1922.
- Scrisoare olografă George Enescu către Armand Marsick, 10 aprilie 1933.